Luganokonventionen

Av professor LENNART PÅLSSON

I. Inledning

1. Mellan EG:s medlemsstater, t. v. med undantag för Portugal och Spanien, gäller 1968 års Brysselkonvention om domstols behörighet och om verkställighet av domar i civila och kommersiella mål.[1] Konventionen, som utgör en del av ”l'acquis communautaire”, har fått sin nuvarande lydelse efter ändringar, främst av teknisk men delvis också av saklig natur, genom tillträdeskonventioner med Danmark, Irland och Storbritannien 1978 samt med Grekland 1982.[2] En tillträdeskonvention med Portugal och Spanien, vilken likaledes innefattar såväl tekniska som sakliga ändringar, har ingåtts 1989 men ännu inte trätt i kraft.[3]

En parallellkonvention till Brysselkonventionen avslutades den 16 september 1988 i Lugano mellan de sammanlagt 18 stater som är medlemmar i EG och EFTA.[4] Den nya konventionen får ses som ett led i de mångförgrenade ansträngningarna att skapa en ”europeisk ekonomisk sfär” (European Economic Space, EES). Konventionen har hittills undertecknats av 12 stater, bland dem Sverige och övriga nordiska länder. Den träder i kraft efter hand som den ratificeras av signatärstaterna (art 61). Härvid är det för det första ikraftträdandet tillräckligt att konventionen ratificeras av två stater, varav en EG-stat och en EFTA-stat.

Luganokonventionen utgör på det hela taget en trogen kopia av Brysselkonventionen. Det gäller såväl det sakliga innehållet som den formella uppbyggnaden. Parallellen sträcker sig ända till en gemensam artikelnumrering. På några punkter av varierande betydelse har Luganokonventionen dock, efter önskemål från EFTA-staternas sida, utformats annorlunda än förebilden. I de delarna har Luganokonventionen sedan i sin tur haft inflytande på de ändringar i Brysselkonventionen som har gjorts genom 1989 års tillträdeskonvention.

[1] Se härom *Pålsson* i SvJT 1980 s. 497–530 med hänvisningar. Bland talrika nyare arbeten om Brysselkonventionen kan nämnas *Kaye*, Civil Jurisdiction and Enforcement of Foreign Judgments (Abingdon 1987); *Kropholler*, Europäisches Zivilprozessrecht, Kommentar zum EuGVÜ (2. Aufl. Heidelberg 1987); *Philip*, EF/IP. 2, Værneting — Tvangsfuldbyrdelse af fremmede retsafgørelser (Khvn 1986); *Svenné Schmidt*, International formueret (Kvhn 1987). Dessa arbeten citeras i fortsättningen med enbart författarnamn.

[2] Se OJ 1983 C 97 s. 1.

[3] Se OJ 1989 L 285 s. 1.

[4] Se OJ 1988 L 319 s. 9. För kommentarer till konventionen se *Droz* i Revue critique de droit international privé 1989 s. 1–51; *Jayme/Kohler* i IPRax 1989 s. 337, 340 f; *Volken* i Schweizerisches Jahrbuch für internationales Recht 1987 s. 97–128.

Efter dessa ändringar blir den sakliga överensstämmelsen mellan Bryssel- och Luganokonventionerna i det närmaste fullständig. Den enda skillnad av vital betydelse som finns kvar rör de system som har skapats i syfte att säkerställa en enhetlig tolkning av respektive konvention (nedan nr 9–10).

Över Luganokonventionen har upprättats en rapport *(Jenard/Möller-rapporten)*, som bygger på vad som har förekommit under arbetet med konventionen och som kan väntas bli flitigt anlitad som hjälpmedel vid tolkningen. Rapporten, som ännu inte är publicerad, har varit tillgänglig för mig i en preliminär version på franska språket.[4a] Den har formen av en kommentar till de enskilda artiklarna i konventionen och tillhörande protokoll m. m. men är väsentligen inriktad på de relativt få bestämmelser som innefattar nyheter vid jämförelse med Brysselkonventionen. I de avsevärt större och tyngre vägande delar där de båda konventionerna är identiska får man i stället gå till de rapporter som har upprättats över Brysselkonventionen jämte tillträdeskonventioner.[5] I dessa delar är även rättspraxis och litteratur angående Brysselkonventionen av betydelse för tolkningen av Luganokonventionen. En särställning intar härvid gemenskapsdomstolens (GD:s) tolkningsavgöranden.

I Sverige har Luganokonventionen — eller rättare sagt det utkast till konvention som då förelåg — presenterats av justitiedepartementet i promemorian (Ds 1988:8) Parallellkonvention till 1968 års Brysselkonvention om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område. Promemorian har remissbehandlats. En proposition med förslag om tillträde till konventionen är förmodligen att vänta inom en tämligen snar framtid. Då konventionen rör frågor av stor praktisk betydelse och för svensk del innefattar väsentliga ändringar av det hittillsvarande rättsläget på området, har det synts vara av intresse att redan nu lämna en redogörelse för konventionen.

Den följande framställningen syftar främst till att ge en överblick av konventionens regelsystem, delvis under jämförelse med gällande svensk rätt. Av utrymmesskäl kan jag inte i detalj redogöra för innehållet i enskilda regler eller gå närmare in på de talrika problem som konventionen ger anledning att ställa. Något utförligare avser jag dock att behandla vissa frågor, som av ett eller annat skäl förefaller erbjuda särskilt intresse. Dit hör spörsmål angående tolkningen av

[4a] På korrekturstadiet har jag tagit del av den slutliga versionen av rapporten. Hänvisningarna i fotnoterna avser denna version, jfr dock not 52 nedan.

[5] Främst *Jenard-rapporten*, OJ 1979 C 59 s. 1 och, såvitt avser 1978 års tillträdeskonvention, *Schlosser-rapporten,* OJ 1979 C 59 s. 71. Se också till 1982 års tillträdeskonvention *Evrigenis/Kerameus-rapporten*, OJ 1986 C 298, samt till 1989 års tillträdeskonvention *Almeida Cruz/Desantes Real/Jenard-rapporten*, ännu ej publicerad.

konventionen samt vissa behörighetsregler som skiljer sig från motsvarande bestämmelser i Brysselkonventionen.

II. Allmänna frågor

A. Konventionens dubbla karaktär

2. Liksom Brysselkonventionen hör Luganokonventionen till kategorin dubbla konventioner, i det att den innehåller regler såväl om domstolarnas direkta behörighet jämte därmed sammanhängande frågor om litispendens m. m. som om erkännande (varunder jag här och i fortsättningen — där ej annat anges eller framgår av sammanhanget — inbegriper verkställighet) av domar. Tyngdpunkten kan sägas ligga på behörighetsreglerna. I denna del griper konventionen in redan på processtadiet, i den konventionsstat där talan väcks. Genom att enhetliga behörighetsregler har fastställts har villkoren för erkännande av domar kunnat göras relativt enkla. Härigenom har den eftersträvade ”fria rörligheten för domar” kunnat förverkligas mer effektivt än genom en enkel konvention om erkännande. Vidare har det blivit möjligt att i förhållandet konventionsstaterna emellan avskaffa alla s. k. exorbitanta behörighetsgrunder.[6]

B. Konventionens tillämpningsområde m. m.

3. *Sakligt tillämpningsområde.* Konventionen är enligt art. 1 st. 1 tillämplig på privaträttens område (”en matière civile et commerciale”, ”in Zivil- und Handelssachen”). Utanför faller således skatterättsliga och andra offentligrättsliga samt straffrättsliga anspråk, t. ex. krav på skatt, tull, sociala avgifter och böter.

Utan betydelse är vilket slag av domstol som handlägger eller har handlagt saken. För svensk del är konventionen av intresse inte bara för de allmänna domstolarna utan också för förvaltningsdomstolar och specialdomstolar som arbetsdomstolen och marknadsdomstolen, i den mån mål av privaträttslig beskaffenhet kommer inför sådana domstolar.

Från konventionens tillämpningsområde undantas vissa ämnen, som i och för sig är eller möjligen kunde anses vara av privaträttslig natur (art. 1 st. 2). Det gäller frågor om person- och familjerättslig status, makars förmögenhetsförhållanden (men inte familjerättslig underhållsskyldighet, som alltså hör under konventionen) samt arv och testamente. Vidare undantas konkurs och liknande förfaranden, frågor om social trygghet samt skiljeförfaranden. Inom de sålunda uteslutna områdena finns eller förbereds det i tämligen stor utsträckning andra konventioner, vilka dock hör hemma i andra — vidare eller snävare — organisatoriska sammanhang än EES-samarbetet. Ett

[6] Se *Pålsson* (ovan not 1) s. 500.

exempel är 1958 års New Yorkkonvention om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar.

4. *Begränsning till internationella tvister.* Lika litet som Brysselkonventionen innehåller Luganokonventionen någon uttrycklig begränsning till tvister eller sakförhållanden av internationell natur. En sådan begränsning är dock förutsatt vid konventionens tillkomst.[7] För konventionens tillämplighet måste det alltså krävas att saken har någon form av objektiv anknytning till utlandet (så att den inte framstår som en rent intern angelägenhet för forumlandet).

Kravet har en viss praktisk betydelse vid tillämpningen av konventionens regler om behörig domstol, främst i fall av prorogation. I sammanhanget bör nämnas att det i preambeln till konventionen talas om att konventionen skall reglera domstolarnas *internationella* behörighet. Samtidigt som denna passus ger stöd för den här berörda begränsningen, måste den dock sägas vara något missvisande. Flertalet av konventionens behörighetsregler är visserligen utformade så att de hänvisar till en viss *stats* domstolar, vilket innebär att de reglerar den internationella behörigheten men överlåter den interna forumfrågan åt forumlandets nationella rätt. Men konventionen innehåller också en del behörighetsregler (bl. a. i den viktiga art.5) som hänvisar till domstolen *i en viss ort*. I dessa fall reglerar konventionen såväl den internationella som den interna behörigheten.[8]

I de delar av konventionen som handlar om litispendens, erkännande av domar m. m. saknar det här diskuterade kravet självständig betydelse. Det är utan vidare tydligt att konventionen är tillämplig på frågor om verkan av en rättegång som pågår eller av en dom som har meddelats i en annan konventionsstat.

5. *Krav på anknytning till konventionsområdet.* För konventionens tillämplighet krävs det att parterna eller tvisteföremålet har en viss anknytning till en konventionsstat. Det finns dock inte något för hela konventionen genomgående kriterium av detta slag. Vilken anknytning som krävs varierar mellan olika delar av och mellan de särskilda reglerna i konventionen.

Viktigt är främst att flertalet regler om domstols behörighet är begränsade till fall där svaranden har hemvist i en konventionsstat. Är denna förutsättning inte uppfylld, blir konsekvensen då att konventionen helt saknar tillämplighet i behörighetsdelen. Vissa behörig-

[7] Se Jenard-rapporten s. 8, 37 f; Schlosser-rapporten nr 21, 174. Jfr *Kropholler* s. 58 f; *Philip* s. 116, 168 f.
[8] Se t. ex.*Kaye* s. 264 f.

hetsregler bygger dock på andra kriterier än svarandens hemvist (nedan nr 17–21).

Till skillnad från behörighetsreglerna gäller bestämmelserna om erkännande av domar generellt inom konventionens sakliga tillämpningsområde. Det krävs sålunda inte någon annan anknytning till konventionsområdet än att domen härrör från en konventionsstat. På motsvarande sätt förhåller det sig med reglerna om litispendens och konnexitet.

6. *Förhållandet till Brysselkonventionen.* Den inbördes avgränsningen mellan Bryssel- och Luganokonventionerna är ett problem som strängt taget är begränsat till EG-staterna och som inte rör Sverige och övriga EFTA-stater, vilka ju är parter enbart i Luganokonventionen. Frågan kan emellertid i flera fall vara av intresse även för rättssubjekt hemmahörande i en EFTA-stat och skall därför i korthet behandlas här.

Bestämmelser i ämnet finns i art. 54B i Luganokonventionen.[9] Som huvudregel föreskrivs att denna konvention inte skall inverka på EG-staternas tillämpning av Brysselkonventionen (p. 1). Såvitt angår frågor om domstols behörighet, vilket är det område där problemet närmast kan tänkas få praktisk betydelse, skall Luganokonventionen dock alltid tillämpas, om svaranden har hemvist i en EFTA-stat eller när en domstol i en sådan stat har exklusiv behörighet enligt art. 16 eller 17, dvs. på grund av reglerna om exklusiva specialfora eller om prorogation (p. 2 a). Exempelvis har en domstol i Danmark att ge företräde åt Luganokonventionen, om svaranden har hemvist i Sverige (vilket innebär att domstolen kan vara behörig endast med stöd av någon av bestämmelserna i art. 5–18) eller om målet gäller fast egendom i Sverige eller om parterna har prorogerat till svensk domstol (i båda fallen med den verkan att den danska domstolen saknar behörighet). — Vad angår spörsmål om litispendens och konnexitet samt om erkännande av domar, gäller naturligt nog den regeln att Luganokonventionen alltid skall tillämpas, om talan i det konkurrerande målet har väckts resp. domen meddelats i en EFTA-stat (p. 2 b och c).

7. *Förhållandet till äldre domskonventioner.* Luganokonventionen ersätter en rad överenskommelser om erkännande av domar m. m. som tidigare har ingåtts mellan en EG-stat och en eller flera EFTA-stater eller mellan olika EFTA-stater inbördes (art. 55). Sammanlagt finns det 23 sådana överenskommelser.[10] Sverige är part i fyra av dem,

[9] Se härtill *Droz* (ovan not 4) s. 7–9.
[10] De finns förtecknade i art. 55.

nämligen de nordiska domskonventionerna 1932 och 1977 (den förra gäller fortfarande i förhållande till Island) samt domskonventionerna med Schweiz 1936 och med Österrike 1982.

De äldre domskonventionerna upphör således att gälla när Luganokonventionen träder i kraft mellan resp. parter. De fortsätter dock att gälla i den mån de har ett vidare tillämpningsområde än Luganokonventionen (art. 56 st. 1). Exempelvis förblir den svensk-schweiziska domskonventionen i kraft, såvitt angår domar i sådana person- , familje- och arvsrättsliga ämnen som faller utanför Luganokonventionen. Likaså kommer de nordiska domskonventionerna att ha kvar sin betydelse i den begränsade mån de omfattar domar av nämnda slag.

8. *Förhållandet till specialkonventioner.* Däremot skall Luganokonventionen inte inverka på konventioner som konventionsstaterna har tillträtt eller kommer att tillträda och som på särskilda områden reglerar domstolars behörighet eller erkännande av domar (art. 57 p. 1).[11] Bestämmelsen syftar på en rad specialkonventioner, bl. a. inom transporträtten, beträffande ansvarighet för atomskada eller oljeförorening samt angående familjerättslig underhållsskyldighet, vilka i flertalet fall har tillträtts även av stater som står utanför Luganokonventionen. Några sådana konventioner, t. ex. 1929 års Warszawakonvention om internationell luftbefordran, innehåller regler om domstolarnas direkta behörighet men saknar bestämmelser om erkännande av domar. Andra är begränsade till frågor om erkännande av domar och saknar regler om den direkta behörigheten; ett exempel är 1973 års Haagkonvention om erkännande och verkställighet av avgöranden angående underhållsskyldighet. Till en tredje kategori hör vissa konventioner som innehåller båda typerna av regler; så t. ex. 1980 års Bernfördrag om internationell järnvägstrafik (COTIF).

Alla existerande konventioner av detta slag förblir i full utsträckning gällande och skall vid konflikt ha företräde framför Luganokonventionen. Till en del, nämligen såvitt angår förhållandet till tredje land, återspeglar denna ståndpunkt gängse folkrättsliga principer för lösningen av konflikter mellan successiva traktater i samma ämne. Den ger emellertid också uttryck för uppfattningen att specialkonventioner kan vara bättre ägnade att lösa de särskilda problem det här är fråga om och att Luganokonventionen inte bör lägga hinder i vägen för det internationella samarbete inom olika specialområden som bedrivs på andra nivåer, oftast mellan en vidare

[11] Se om hithörande frågor t. ex. *Kaye* s. 197–204.

krets av stater. Detta märks särskilt tydligt på så sätt att det även efter undertecknandet och ikraftträdandet av Luganokonventionen står konventionsstaterna fritt att ingå nya specialkonventioner, vars regler om behörighet och erkännande i så fall likaledes får företräde.

Det sagda innebär dock inte att Luganokonventionen skulle helt ”trängas ut” från områden där det finns specialkonventioner. I vad mån så sker beror bl. a. på om specialkonventionen i fråga har tillträtts av den eller de stater som in casu är berörda, i vilken utsträckning specialkonventionen täcker samma frågor som Luganokonventionen samt huruvida dess reglering av dessa frågor är avsedd att vara exklusiv.[12] Allt detta varierar från den ena specialkonventionen till den andra. I sammanhanget uppkommer det vidare en rad spörsmål angående koordineringen mellan Luganokonventionen och de olika specialkonventionerna. Dessa frågor är delvis reglerade i Luganokonventionen (se art. 57 p. 2–5) men måste här förbigås.

C. Tolkning av konventionen

9. När det gäller *Brysselkonventionen*, har GD behörighet att avgöra tolkningsfrågor som hänskjuts till den från medlemsstaternas domstolar. Bestämmelserna härom, vilka finns i ett protokoll till konventionen, har haft sin närmaste förebild i reglerna om förhandsbeslut i art. 177 i EEC-fördraget, även om de är delvis annorlunda utformade.[13]

GD:s tolkningsbehörighet har haft och kommer säkert också i framtiden att ha stor betydelse för att vidmakthålla den rättsenhet som har skapats genom Brysselkonventionen. Särskilt viktigt är det att de flesta av de många rättsliga begrepp och kriterier som används i konventionen — och som förekommer även i EG-staternas nationella rättsordningar men som där har ett mer eller mindre skiftande och ej sällan oskarpt definierat innehåll — av GD har ansetts skola tolkas autonomt, dvs. i ljuset av konventionens syfte och system samt, i andra hand, av de allmänna principer som kan härledas ur medlemsstaternas nationella rätt.[14] Exempelvis talas det i konventionen om ”civila och kommersiella mål” (art. 1), talan om ”skadestånd utanför avtalsförhållanden” (art. 5 p. 3), tvist som hänför sig till verksamheten vid en ”filial, agentur eller liknande etablering” (art. 5 p. 5), prorogationsavtal som skall ingås ”skriftligt eller muntligt med skriftlig

[12] Se t. ex. *Martiny* i Handbuch des Internationalen Zivilverfahrensrechts III/2 (Tübingen 1984) s. 101–3.

[13] Texten till protokollet återges i OJ 1983 C 97 s. 23. Över protokollet har upprättats en rapport av *Jenard*, se OJ 1979 C 59 s. 66. För kommentarer se t ex *Kropholler* s. 23–30; *Svenné Schmidt* s. 51–3.

[14] Se t. ex. *Kaye* s. 1697–9; *Kropholler* s. 34 f; *Svenné Schmidt* s. 53 f.

bekräftelse" (art. 17) samt "ordinära rättsmedel" (art. 30, 38). Genom att ge dessa och talrika andra begrepp en självständig, av forumstatens nationella rätt oberoende och för samtliga medlemsstater gemensam, tolkning har GD i hög grad kunnat motverka riskerna för en splittrad nationell tillämpning av konventionen.

10. I *Luganokonventionen* förutses inte någon motsvarande tolkningsbehörighet för GD. En sådan lösning hade väl varit "politiskt omöjlig" för EFTA-staternas del, eftersom GD är en ren EG-institution. Det bör emellertid noteras att inte heller EG-staternas domstolar kan vända sig till GD med tolkningsfrågor rörande Luganokonventionen.

Däremot har man på andra vägar försökt att säkerställa en så enhetlig tolkning som möjligt av Luganokonventionen. Bestämmelser med det syftet finns intagna i det till konventionen hörande protokollet nr 2, som suppleras av två vid konventionen fogade deklarationer.

I preambeln till protokoll nr 2 förklarar de fördragsslutande parterna sig vara medvetna om GD:s avgöranden angående tolkningen av Brysselkonventionen intill tidpunkten för undertecknandet av Luganokonventionen samt ha tagit i betraktande att de förhandlingar som ledde till Luganokonventionen varit grundade på Brysselkonventionen i belysning av dessa avgöranden. Effekten av de sålunda avgivna förklaringarna kan kanske sammanfattas så att GD:s tolkningsavgöranden till Brysselkonventionen är att anse som inkorporerade i Luganokonventionen, såvitt de båda konventionerna är likalydande och såvitt angår tiden intill den 16 september 1988.[15] Det rör sig här om ett 50-tal avgöranden.[16]

I själva texten till protokoll nr 2 heter det till en början att konventionsstaternas domstolar, när bestämmelserna i konventionen tillämpas och tolkas, skall ta tillbörlig hänsyn till de principer som har fastställts i relevanta avgöranden från övriga konventionsstaters domstolar i fråga om bestämmelserna i konventionen (art. 1). Det föreskrivs sålunda en skyldighet för de nationella domstolarna att beakta — inte att ovillkorligt följa — varandras rättspraxis, en skyldighet som gäller både för EG-staternas och för EFTA-staternas domstolar. Ingenting sägs i detta sammanhang om GD:s tolkningsavgöranden till Brysselkonventionen. I praktiken förefaller det emellertid sannolikt att GD:s praxis, f. ö. inte bara till den del den härrör från tiden före undertecknandet av Luganokonventionen, kommer att få stor betydelse även för tolkningen av sistnämnda konvention.

15 Jfr Jenard/Möller--rapporten nr 112.
16 En redogörelse för dessa fall lämnas i Jenard/Möller--rapporten kap. VI.

Man lär nämligen kunna utgå från att EG-staternas domstolar, som ju är skyldiga att följa GD:s tolkning av Brysselkonventionen, kommer att tolka likalydande bestämmelser i Luganokonventionen på samma sätt.[17] Och denna nationella praxis är också EFTA-staternas domstolar enligt protokollet skyldiga att ta hänsyn till. Indirekt kommer GD:s avgöranden på så sätt sannolikt att påverka utvecklingen av praxis även i EFTA-länderna.

I verkligheten får man säkert räkna med att ett sådant inflytande från GD:s praxis kommer att göra sig gällande också på direkt väg. Detta kan sägas vara förutsatt i den deklaration som har avgetts av EFTA-staterna vid undertecknandet av konventionen. EFTA-staterna förklarar där att de anser det vara ”lämpligt” att deras domstolar, när de tolkar Luganokonventionen, tar tillbörlig hänsyn till avgöranden som har meddelats av GD och av domstolarna i EG:s medlemsstater i fråga om bestämmelser i Brysselkonventionen som i allt väsentligt har återgetts i Luganokonventionen.

En ”balanserande” deklaration har samtidigt avgetts av EG-staterna, som där förklarar sig anse det lämpligt att GD vid tolkningen av Brysselkonventionen tar tillbörlig hänsyn till avgöranden som har meddelats enligt Luganokonventionen. Denna deklaration rör sålunda tolkningen av Brysselkonventionen och är redan av det skälet av mindre intresse i sammanhanget.

Vidare innehåller protokoll nr 2 bestämmelser om ett system för ömsesidigt informationsutbyte rörande domar som har meddelats såväl enligt Luganokonventionen som enligt Brysselkonventionen (art. 2). Systemet bygger på ett samarbete mellan konventionsstaternas myndigheter och en centralmyndighet, som är registratorn (*le greffier*) vid GD, samt omfattar dels GD:s domar i anslutning till Brysselkonventionen, dels sådana nationella domar rörande någon av de båda konventionerna som har meddelats i sista instans eller som av annan anledning är av särskild betydelse. — Slutligen föreskrivs det i protokollet att en permanent kommitté skall upprättas, vilken skall ha till uppgift att utbyta erfarenheter om hur Luganokonventionen fungerar, särskilt i fråga om utvecklingen av rättspraxis (art. 3 och 4).

Det här beskrivna systemet utgör delvis en innovation inom området konventionstolkning. Det är pragmatiskt präglat och saknar den fasta referenspunkt som GD:s tolkningsbehörighet utgör för Brysselkonventionens del men var kanske ändå det bästa som kunde åstadkommas inom EES-ramen. Hur väl det kommer att fungera för

[17] Jfr Jenard/Möller-rapporten nr 115; *Droz* (ovan not 4) s. 9–11.

sitt ändamål är det svårt att ha någon grundad mening om.[18] Av betydelse är till en början att det informationssystem som skall upprättas blir effektivt. På den punkten kan det nog finnas anledning till optimism mot bakgrund av de erfarenheter och den professionalism som finns hos EG:s teknokrater. Men sedan beror det ytterst på de nationella domstolarnas goda vilja och förmåga att ta till sig den information som erbjuds och att vid behov avvika från invanda nationella tankebanor. I bästa fall kan man hoppas att GD:s praxis kommer att bli vägledande inom hela konventionsområdet. Även med en sådan utveckling återstår emellertid alla ”nya” problem, dvs. sådana som ännu inte har varit föremål för GD:s bedömning. Förmodligen blir det i sådana fall svårt att upprätthålla en enhetlig rättstillämpning i överensstämmelse med konventionens syfte och system, när det inte finns någon gemensam domstol att inhämta tolkningsbesked från.

Det sagda kan illustreras med ett exempel: såväl Bryssel- som Luganokonventionen är begränsade till att gälla ”en matière civile et commerciale” eller, som det heter i den svenska texten, ”på privaträttens område” (art. 1). Det begreppet har av GD förklarats skola tolkas autonomt.[19] Det är således inte den nationella begreppsbildningen vare sig i den stat där talan har väckts och domen meddelats (ursprungsstaten eller land nr 1) eller i den stat där det uppkommer fråga om att erkänna domen (land nr 2) som är avgörande. I det sammanhanget har GD också dragit upp vissa riktlinjer för gränsdragningen mellan offentligrättsliga och privaträttsliga tvister. Vad GD sålunda har uttalat får med hänsyn till innehållet i preambeln till protokoll nr 2 till Luganokonventionen antas gälla också för denna konventions del. En svensk domstol som ställs inför frågan huruvida en konkret tvist faller under konventionen kan därför inte utan vidare utgå från den — i och för sig inte särskilt skarpt fixerade — betydelse begreppet ”privaträttens område” har i svensk rätt utan har att bedöma spörsmålet i första hand utifrån konventionens syfte och system. Men vad innebär detta för lösningen av olika konkreta problem som ännu inte har prövats av GD? I vilken utsträckning går t. ex. mål inför marknadsdomstolen — vilka kan innehålla inslag av både privaträttslig och offentligrättslig natur — in under begreppet? Frågor av sådant slag får de svenska domstolarna efter bästa förmåga bedöma på egen hand, visserligen i konventionens anda men utan den hjälp i form av förhandsbeslut från GD

[18] Jfr *Droz* ibid. s. 12: ”Le système empirique ainsi échafaudé peut s’avérer excellent comme il peut échouer lamentablement.”

[19] LTU v. Eurocontrol, 1976 ECR 1541. Se också Bavaria v. Eurocontrol, 1977 ECR 1517; Gourdain v. Nadler, 1979 ECR 733; Netherlands v. Rüffer, 1980 ECR 3807.

som står till buds för domstolarna inom EG vid tillämpningen av Brysselkonventionen. Vilken grad av enhetlighet som kan uppnås på så sätt ligger i vida fältet.

III. Regler om domstols behörighet m. m.

A. Allmänt

11. Behörighetsreglerna (art. 2–18) kan sägas utgöra kärnan i konventionen. Som förut nämnts är de flesta av dem tillämpliga bara om svaranden har hemvist i en konventionsstat (B–D nedan).[20] Annorlunda förhåller det sig dock med de regler som handlar om exklusiv behörighet för vissa specialfora samt om behörighet på grund av prorogation (E-G nedan). Behörighetsreglerna kompletteras av bestämmelser i art. 19–24 om officialprövning av behörigheten, litispendens m. m. (H nedan).

I den mån behörighet föreligger enligt konventionen är domstolarna skyldiga att ställa sig till förfogande, även om den aktuella domsrättsgrunden skulle vara okänd i forumlandets nationella rätt.[21] Å andra sidan är domsrättsregleringen, inom sitt tillämpningsområde, uttömmande. Domstolarna är sålunda inte behöriga i andra fall eller på andra grunder än de i konventionen angivna, även om behörighet skulle föreligga enligt forumlandets nationella rätt. I konventionen föreskrivs att ”särskilt” ett antal uppräknade behörighetsgrunder av exorbitant karaktär, vilka förekommer i konventionsstaternas nationella rätt, inte får tillämpas gentemot en svarande med hemvist i en konventionsstat (art. 3 st. 2). På den listan figurerar exempelvis bestämmelser om domsrätt på grund av kärandens medborgarskap i fransk rätt (Code civil art. 14), om allmänt förmögenhetsforum i svensk rätt (10 kap. 3 § 1 st. 1 p. RB) och om brittisk domstols behörighet grundad på att stämningen har delgetts svaranden under hans tillfälliga vistelse i Storbritannien. Förteckningen upptar emellertid bara de mest kända bland de ”svartlistade” behörighetsgrunderna och tillåter ingalunda något motsatsslut i fråga om andra domsrättsregler i nationell rätt. Sådana regler — exorbitanta eller ej — får helt enkelt inte i något fall åberopas mot en svarande med hemvist i en konventionsstat.

Däremot förblir de nationella behörighetsreglerna, inklusive de exorbitanta, tillämpliga i mål mot en svarande som inte har hemvist i en konventionsstat (art. 4 st. 1), dock med förbehåll för de behörighetsregler i konventionen som gäller oberoende av svarandens

[20] Hemvistbegreppet bestäms enligt nationell lag och på grundval av kollisionsrättsliga regler i art. 52–53 i konventionen. Se t. ex. *Philip* s. 124–9 och, för en utförlig kommentar, *Kaye* s. 278–339.

[21] En annan sak är att konventionen på några punkter hänvisar — uttryckligen eller implicit — till nationella behörighetsregler. Se art. 5 p. 2 och 4, art. 6 p. 4, art. 10 st. 2 och 3, art. 15 p. 3.

hemvist. Medan t. ex. regeln om allmänt förmögenhetsforum i svensk rätt inte får åberopas i mål mot en svarande med hemvist i en Luganostat, kan den fortfarande användas om svaranden har hemvist utanför konventionsområdet.

Konventionen innehåller t. o. m. en bestämmelse som vidgar tillämpningsområdet för vissa exorbitanta nationella behörighets–regler i fall där svaranden inte har hemvist i en Luganostat (art. 4 st. 2). Det rör sig här om regler som ger särskilda domsrättsfavörer åt forumstatens egna medborgare, exempelvis franska Code civil art. 14. I svensk rätt finns det veterligen inte några sådana regler inom konventionens sakliga tillämpningsområde, varför bestämmelsen i fråga inte torde få någon omedelbar betydelse här i landet.[22]

Innehållsmässigt bygger konventionens behörighetskatalog på principer som i stort sett är välkända från nationella processordningar, inklusive svensk rätt. Det gäller redan den grundläggande regeln om svarandens hemvistforum (nedan nr 12), vilken stämmer väl överens med huvudregeln i svensk rätt.[23] Konventionen innefattar dock också viktiga nyheter vid jämförelse med det nuvarande rättsläget i Sverige. Först och främst saknar konventionen motsvarighet till flera i svensk rätt godtagna behörighetsgrunder. Dit hör inte bara det som exorbitant ansedda allmänna förmögenhetsforum utan också en rad andra, däribland forum deprehensionis, forum rei sitae för tvister om lös egendom och forum contractus (i den mening som avses i 10 kap. 4 § RB). Å andra sidan innehåller konventionen några behörighetsgrunder som hittills varit okända i svensk rätt eller förekommit bara i speciella sammanhang. Ett praktiskt viktigt exempel är regeln om forum solutionis för avtalsrättsliga tvister (nedan nr 14). Slutligen bör det noteras att konventionens behörighetsregler visserligen i stor utsträckning har motsvarighet i svensk rätt men att de i de flesta fall är något annorlunda utformade i fråga om förutsättningar och/eller tillämpningsområde. Ett exempel är de formkrav som föreskrivs för ett giltigt prorogationsavtal (nedan nr 19).

B. Huvudregel: svarandens hemvistforum

12. Liksom i Brysselkonventionen är huvudregeln att talan mot den som har hemvist i en konventionsstat skall väckas vid domstol i den staten (art. 2 st. 1). Vid tillämpningen av denna regel skall hemvistfrågan bedömas enligt forumlandets egen lag (art. 52 st. 1). För bolag

[22] Indirekt får bestämmelsen emellertid betydelse bl. a. på så sätt att en utländsk dom som har meddelats med stöd av densamma måste erkännas i Sverige. Jfr nedan vid not 70.

[23] 10 kap. 1 § 1 och 3 st. RB analogiskt tillämpade som domsrättsregler. Jfr *Dennemark*, Om svensk domstols behörighet i internationellt förmögenhetsrättsliga mål (Sthlm 1961) s. 69–89; *Pålsson*, Svensk rättspraxis i internationell processrätt (Sthlm 1989) s. 57–9.

och andra juridiska personer gäller som hemvist deras säte, vilket i sin tur bestäms enligt forumlandets internationella privaträtt (art. 53 st. 1).

C. Konkurrerande specialfora

13. Som alternativ till svarandens hemvistforum anvisar konventionen för åtskilliga fall forum i en annan konventionsstat (art. 5, 6 och 6A). Från svarandens synpunkt innebär detta att han i angivna fall är skyldig att svara inför domstol i en annan konventionsstat än den där han har sitt hemvist, från kärandens synpunkt att han i motsvarande mån får rätt att välja mellan två eller flera konventionsstaters domstolar.

Genomgående gäller som förutsättning även för dessa reglers tillämplighet att svaranden har hemvist i en konventionsstat, men kravet kommer här att referera till ett annat land är forumlandet. Huruvida svaranden har sådant hemvist skall, vad angår fysiska personer, inte avgöras enligt lex fori utan enligt lagen i den andra konventionsstaten, ”det påstådda hemvistlandet” (art. 52 st. 2). Väcks t. ex. talan i Sverige mot en person som saknar hemvist här (enligt svensk rätt, se art. 52 st. 1) och åberopas till stöd för domstolens behörighet den nedan omtalade regeln om forum solutionis, måste den svenska domstolen först konstatera att svaranden har hemvist exempelvis i Italien, varvid den frågan skall bedömas enligt italiensk rätt. Är svaranden däremot en juridisk person, avgörs dess hemvist, dvs. dess säte, alltid enligt forumlandets egna internationellt-privaträttsliga regler (art. 53 st. 1).

Det rör sig här om specialfora för

— avtalsrättsliga tvister (art. 5 p. 1)
— mål om underhållsbidrag (art. 5 p. 2)
— utomobligatoriska skadeståndsanspråk (art. 5 p. 3 och 4)
— tvister som hänför sig till verksamheten vid en filial, agentur eller liknande etablering (art. 5 p. 5)
— talan mot stiftaren av en ”trust” m. m. (art. 5 p. 6)
— sjörättsliga mål (art. 5 p. 7 och art. 6A)[24]
— kumulation av mål mot flera svarande, av regresskrav och genkäromål med huvudkäromålet samt av talan om avtal med mål mot samme svarande angående sakrätt till fast egendom (art. 6).

Bestämmelserna i fråga har i huvudsak samma lydelse som i Bryssel-konventionen. Till regeln om forum solutionis i art. 5 p. 1 har dock fogats ett tillägg angående arbetsrättsliga tvister, se nedan nr 15. Ny

[24] Se vidare 1952 års arrestkonvention, vilken skall tillträdas bl. a. av Sverige, och art. 54A i Luganokonventionen, vilken skall gälla under en övergångstid, samt specialregeln i art. Vb i protokoll nr 1 till Luganokonventionen. Jfr den svenska departementspromemorian s. 34–7.

är också bestämmelsen i art. 6 p. 4 om förening av talan om avtal med mål mot samme svarande angående sakrätt till fast egendom.[25]

14. *Särskilt om forum solutionis.* Jag begränsar mig här till att något kommentera de praktiskt mycket viktiga bestämmelserna om forum solutionis i art. 5 p. 1. Där föreskrivs i första hand att en talan som avser avtal kan väckas vid domstolen i den ort där den förpliktelse som talan avser har uppfyllts eller skall uppfyllas. Till den regeln knyter sig åtskilliga problem, vilka i stor utsträckning har gett sig till känna i rättspraxis i anslutning till Brysselkonventionen.

Till en början är regeln begränsad till avtalsrättsliga tvister. Detta är enligt GD:s rättspraxis ett autonomt begrepp, som måste tolkas utifrån konventionens syfte och system.[26] Härvid har GD bl. a. slagit fast att förhållandet mellan en förening och dess medlemmar är av avtalsrättslig karaktär och därför omfattas av regeln i fråga.[27]

Vidare uppkommer problem till följd därav att ett avtal normalt innefattar två eller flera ömsesidiga förpliktelser, t. ex. säljarens skyldighet att leverera varan och köparens betalningsskyldighet, vilka mycket ofta har skilda uppfyllelseorter. Det avgörande är då i princip den förpliktelse som ligger till grund för det framställda anspråket, dvs. den förpliktelse i vars uppfyllelse svaranden påstås ha brustit och därigenom gett upphov till kärandens krav.[28] Avtalet ses sålunda inte som en helhet, utan varje förpliktelse behandlas separat med den konsekvensen att det kan finnas flera fora solutionis för ett och samma avtal.[29] Härvid beaktas dock bara de primära avtalsförpliktelserna, t. ex. säljarens skyldighet att leverera varan, inte hans sekundära förpliktelse att betala skadestånd etc. vid bristande uppfyllelse, även om yrkandet i målet går ut på fullgörelse av en förpliktelse av sistnämnda slag.

Hur bestäms sedan uppfyllelseorten för den prestation som har befunnits vara den i målet relevanta? Enklast ligger den frågan till om parterna har kommit överens om uppfyllelseorten, vilket kan ha skett uttryckligen eller implicit, t. ex. genom en transportklausul. Om en sådan överenskommelse ingår i avtalsinnehållet och är giltig enligt den på avtalet tillämpliga lagen, blir den styrande för tillämpningen av regeln om forum solutionis.[30] Överenskommelsen får på så sätt en

[25] Se Jenard/Möller-rapporten nr 46–47. Jfr i svensk rätt 10 kap. 11 § 2 RB.
[26] Peters v. ZNAV, 1983 ECR 987; Arcado v. Haviland, 1988 ECR 1539.
[27] Fallet *Peters*, ibid. I ett annat fall har GD antagit att art. 5 p. 1 är tillämplig även om tvist råder om giltigheten av det avtal som käranden åberopar, se Effer v. Kantner, 1982 ECR 825.
[28] Se från GD:s rättspraxis: de Bloos v. Bouyer, 1976 ECR 1497; Shenavai v. Kreischer, 1987 ECR 239.
[29] Denna ståndpunkt har livligt diskuterats i litteraturen. Se t. ex. *Geimer/Schütze,* Internationale Urteilsanerkennung I/1 (München 1983) s. 583–7 och, kritiskt, *Lando* i NTIR 46 (1977) s. 85 f.
[30] Zelger v. Salinitri, 1980 ECR 89. Jfr *Philip* s. 138 f.

verkan som påminner om ett prorogationsavtal, men utan att de för sådana avtal föreskrivna formkraven behöver ha iakttagits.

Framgår det inte av avtalet var uppfyllelsen skall ske, får man falla tillbaka på legala regler om frågan. Dessa regler divergerar tämligen starkt mellan olika konventionsstater, en splittring som inte har kunnat övervinnas ens inom EG. I detta sammanhang har GD nämligen sett sig nödsakad att avböja alternativet autonom tolkning och i stället slagit fast att uppfyllelseorten skall bestämmas på grundval av den lag som enligt forumlandets internationella privaträtt är tillämplig på den omtvistade förpliktelsen.[31] Det är således inte utan vidare forumlandets egen (interna)lag som fäller utslaget utan dess kollisionsrättsliga regler.

Antag t. ex. att en svensk säljare vill väcka talan mot en tysk köpare om betalning för levererade varor. En sådan talan kan givetvis väckas i Tyskland, där svaranden har sitt hemvist. Men är det alternativt möjligt att föra talan vid svensk domstol såsom forum solutionis? Det beror på var den relevanta prestationen, här köparens betalningsskyldighet, skall fullgöras, och det beror i sin tur på vilken lag som enligt svensk internationell privaträtt är tillämplig på avtalet. Finns det inte någon överenskommelse härom, skall som huvudregel säljarens lag, här således svensk lag, komma till användning, se 4 § lagen (1964:528) om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker. Som svensk lag gäller i detta fall 1980 års Wienkonvention angående avtal om internationella köp av varor.[32] Och enligt den konventionen (art. 57 p. 1) skall köparens betalningsskyldighet normalt fullgöras där säljaren har sitt affärsställe. Slutsatsen blir då att svensk domstol är behörig.

Den av GD anvisade metoden att bestämma uppfyllelseorten kan vara ganska svårtillämpad och kräva tankeoperationer som ibland är vida mer komplicerade än i det enkla exemplet ovan. Det är en olägenhet att man skall behöva ge sig in på lagvalet i fråga om själva saken för att kunna ta ställning till behörighetsfrågan. Metoden har emellertid också sina fördelar vid jämförelse med en ren lex forilösning, framför allt genom att den främjar en enhetlig tillämpning av konventionen trots bestående materiella rättsolikheter. Så blir fallet i den mån enhetliga kollisionsnormer gäller och den relevanta avtalsförpliktelsen i följd därav blir underkastad samma lag i de olika konventionsstaterna. För EG-staternas del kommer denna förutsättning att vara uppfylld — åtminstone i princip, om än kanske inte fullt ut i praktiken — i och med ikraftträdandet av 1980 års

[31] Tessili v. Dunlop, 1976 ECR 1473.
[32] SFS 1987:822.

Romkonvention om tillämplig lag på avtalsrättsliga förpliktelser.[33] EFTA-staterna står dock utanför det systemet. Och de kollisionsnormer för förmögenhetsrättsliga avtal som finns t. ex. i svensk rätt skiljer sig delvis från och är framför allt mindre utvecklade än Romkonventionens regler. Förhoppningsvis kan det förhållandet framdeles komma att ändras genom en anpassning av det svenska regelsystemet till Romkonventionen, på det sätt som redan har skett i några EFTA-stater, bl. a. i Finland.[34]

15. *Särskilt om anställningsavtal.* Som förut nämnts innehåller Luganokonventionen en särskild bestämmelse om uppfyllelseorten vid anställningsavtal. Om talan avser ett sådan avtal, är uppfyllelseorten den ort där arbetstagaren vanligtvis utför sitt arbete eller, om arbetstagaren inte vanligtvis utför sitt arbete i en och samma stat, den ort där det affärsställe genom vilket han anställdes är beläget. Även om denna bestämmelse hittills har saknat motsvarighet i Brysselkonventionen, utgör den närmast en kodifikation av GD:s praxis vid tolkningen av art. 5 p. 1 i mål om anställningsavtal.[35] Den skiljer sig från vad som gäller vid andra typer av avtal dels genom att den innefattar en autonom bestämning av uppfyllelseorten, dels genom att den anger en enda uppfyllelseort för alla ur avtalet härflytande förpliktelser, såväl arbetsgivarens som arbetstagarens. Härvid är den för avtalet karakteristiska prestationen, nämligen arbetsprestationen, i första hand avgörande. Syftet med bestämmelsen, liksom med den praxis som har utbildats av GD vid anställningsavtal, synes vara dels att i görligaste mån främja korrespondens mellan forum och tillämplig lag — så att arbetsrättsliga tvister som regel kommer att materiellt bedömas enligt forumlandets egen lag[36] — dels att undvika ”multiplicering” av de tillgängliga fora och därigenom bereda arbetstagaren ett bättre skydd än som är möjligt enligt den för andra avtal tillämpade metoden att bestämma uppfyllelseorten.[37]

Det kan tilläggas att regeln i fråga ligger nära de bedömningar som har anlagts i hittillsvarande svensk rättspraxis angående domsrätt i mål om anställningsavtal. Även om det i denna praxis inte har utbildats skarpt fixerade regler jämförliga med konventionens, står det

33 OJ 1980 L 266. Konventionen väntas träda i kraft inom kort.
34 Se den finska lagen 27 maj 1988 (nr 466) om tillämplig lag vid avtal av internationell karaktär. Jfr *Buure-Hägglund* i IPRax 1989 s. 407–9.
35 Det ledande fallet är Ivenel v. Schwab, 1982 ECR 1891. Se också Shenavai v. Kreischer, 1987 ECR 239, samt Six v. Humbert (mål 32/88, avgjort genom dom 15.2.1989, ännu ej i ECR), Revue critique de droit international privé 1989 s. 555, note P. Rodière. — Genom 1989 års tillträdeskonvention (art. 4) har en motsvarande, om än något modifierad, bestämmelse tagits in i Brysselkonventionen.
36 Se lagvalsreglerna för arbetsavtal i art. 6 i Romkonventionen. Jfr *Svenné Schmidt* s. 170 f.
37 Detta syfte framträder ännu tydligare i förbudet mot prorogation i art. 17 p. 5, jfr nedan vid not 50.

nämligen klart att arbetsplatsens belägenhet har stor betydelse för domrättsfrågan.[38]

D. Specialregler för försäkrings- och konsumenttvister

16. Konventionen innehåller särskilda bestämmelser om behörigheten i försäkringstvister (art. 7–12, 12A) och i vissa konsumenttvister, dvs. tvister om avtal om tillhandahållande av varor eller tjänster från en näringsidkare till en konsument (art. 13–15). Dessa bestämmelser, som i oförändrat skick har tagits över från Bryssel-konventionen, bildar en i sig sluten och uttömmande reglering, vilken träder i stället för tidigare berörda regler. Innehållsmässigt är de präglade av en strävan att skydda försäkringstagaren resp. konsumenten såsom den presumtivt svagare parten i avtalsförhållandet. Det kommer till uttryck främst på så sätt att den skyddade parten alltid ges rätt att föra processen ”på hemmaplan”, dvs. i sitt eget hemvistland, oavsett om han är kärande eller svarande i målet. De närmare detaljerna måste här förbigås.

E. Exklusiva specialfora

17. För vissa slag av tvister föreskrivs exklusiv behörighet för domstolarna i en viss konventionsstat (art. 16). Dessa bestämmelser gäller oavsett parternas hemvist, således även om svaranden inte har hemvist i en konventionsstat. De förtränger inom sitt tillämpningsområde alla andra behörighetsregler i konventionen. De är också absoluta i den meningen att de inte kan skjutas åt sidan vare sig genom ett prorogationsavtal eller genom tyst prorogation.

Reglerna avser till en början tvister angående sakrätt i eller nyttjanderätt till fast egendom, för vilka domstolarna i den konventionsstat där egendomen är belägen (forum rei sitae) i princip är exklusivt behöriga (p. 1). Vissa frågor angående en juridisk persons inre angelägenheter, bl. a. talan om associationens giltighet eller upplösning samt om giltigheten av beslut träffade av dess organ, ankommer med exklusiv behörighet på domstolarna i den stat där den juridiska personen har sitt säte (p. 2). Motsvarande gäller registerlandets domstolar i mål om giltigheten av inskrivningar i offentliga register samt om registrering eller giltighet av patent, varumärken, mönster och liknande rättigheter (p. 3 och 4). Slutligen föreskrivs beträffande talan som avser verkställighet av domar exklusiv behörighet för domstolarna i den konventionsstat där domen har verkställts eller skall verkställas (p. 5).

[38] Se AD 1976 nr 101 (Mona Mårtensson) och 1983 nr 121 (Azer). Jfr *Pålsson*, Rättspraxis (ovan not 23) s. 101 f, 108 f.

Bestämmelserna i fråga — vilka från svensk rätts synpunkt inte innebär några större nyheter[39] — är på ett undantag när identiska med Brysselkonventionens motsvarande regler. Undantaget hänför sig till regeln om forum rei sitae för tvister angående fast egendom, vilken på en ganska viktig punkt har modifierats i Luganokonventionen. Jag skall i det följande gå något närmare in på den regeln.

18. *Särskilt om tvister angående fast egendom.* Enligt det förut sagda får en talan som avser sakrätt i eller nyttjanderätt till fast egendom prövas endast i den konventionsstat där egendomen är belägen (art. 16 p. 1 i Brysselkonventionen, i Luganokonventionen betecknad som art. 16 p. 1 a).[40] Regeln har i ett hänseende getts en vid tolkning i GD:s rättspraxis. Den har nämligen ansetts omfatta även rena betalningskrav, t. ex. en fordran på ett hyresbelopp i anledning av ett nyttjanderättsavtal.[41] En talan om betalning av en sådan fordran måste följaktligen väckas vid domstol i fastighetslandet. Det gäller även om ingen av parterna har hemvist där och även om avtalet var begränsat till korttidsuthyrning av en bostad t. ex. för semesterändamål.

Från EFTA-staternas sida var man under förhandlingarna om Luganokonventionen angelägen att undvika så vittgående konsekvenser av regeln.[42] Resultatet blev att regelns räckvidd begränsades genom en tilläggsbestämmelse (art. 16 p. 1 b) i den konventionen: om talan avser avtal om nyttjanderätt till fast egendom för tillfälligt privat bruk under en tid av högst sex på varandra följande månader, är också domstolarna i den konventionsstat där svaranden har hemvist behöriga, under förutsättning att nyttjanderättshavaren är en fysisk person och att ingendera parten har hemvist i den konventionsstat där egendomen är belägen. Härigenom skapas under angivna förutsättningar en med forum rei sitae konkurrerande behörighet för svarandens hemvistland. Regeln torde täcka alla vanliga fall av korttidsuthyrning, i vilka invändningar med fog kan riktas mot en exklusiv behörighet för forum rei sitae. Från några EG-staters sida fördes det dock fram betänkligheter mot den nya bestämmelsen. I anledning härav gavs konventionsstaterna möjlighet att reservera sig mot skyldigheten att erkänna domar som har meddelats med stöd av bestämmelsen i fråga (se art. 1b i protokoll nr 1). Denna möjlighet

[39] Jfr *Dennemark* (ovan not 23) s. 109–35. Särskilt vad angår tvister om fast egendom se 10 kap. 10–12 §§ RB och därtill anknytande rättspraxis i internationella fall; *Pålsson* ibid. s. 83–91.

[40] Då denna regel innefattar ett undantag från huvudregeln i art. 2, bör den enligt GD inte ges en vidare tolkning än nödvändigt med hänsyn till dess ändamål: Sanders v. van der Putte, 1977 ECR 2383. Se dock fallet *Rösler* (nedan not 41), som synes mindre väl förenligt med det uttalandet.

[41] Rösler v. Rottwinkel, 1985 ECR 99. — Se däremot i svensk rätt t. ex. de av Svea HovR avgjorda fallen SvJT 1958 rf s. 13 (von Hatzfeld) och RH 1986:55 (Ingvar O).

[42] Se Jenard/Möller-rapporten nr 51.

kan närmast tänkas bli utnyttjad av några av de ”semesterattraktiva” staterna i EG:s Medelhavsregion.

Ett exempel kan belysa den nya regelns sätt att fungera. Antag att A äger fast egendom i Spanien, vilken han har hyrt ut som semesterbostad till B. Såväl A som B har hemvist i Sverige. En av A väckt talan mot B angående krav på hyra kan då prövas, förutom av spansk domstol, vid svarandens hemvistforum i Sverige. Detsamma gäller, oavsett partsställningen, andra tvister i anledning av avtalet. En svensk dom i saken kan visserligen komma att förvägras erkännande i Spanien (nämligen om Spanien gör bruk av den ovan nämnda reservationsmöjligheten), men det har i de flesta fall av denna typ knappast någon praktisk betydelse. — Om exemplet ändras på så sätt att B antas ha hemvist i Danmark i stället för Sverige, blir svensk domstol likaledes behörig i det fall att B väcker talan mot A, som ju har hemvist här i landet. Däremot är svensk domstol givetvis inte behörig för den händelse A väcker talan mot B. Egendomligt nog synes en sådan talan ej heller kunna prövas av domstol i Danmark, trots att B har hemvist där. Ty i denna situation rör det sig om den inbördes kompetensfördelningen mellan EG:s medlemsstater, och då tillämpas inte Luganokonventionen (se art. 54B, jfr ovan nr 6) utan Brysselkonventionen, vilken inte tillåter något undantag från regeln om exklusiv behörighet för forum rei sitae.[43] A synes därför inte ha något annat val än att väcka sin talan vid domstol i Spanien.

F. Prorogationsavtal

19. Av stor praktisk betydelse är reglerna i art. 17 angående avtal om domstols behörighet. Sådana avtal är i allmänhet tillåtliga, om de innebär att en domstol eller domstolarna i en konventionsstat skall vara behöriga att avgöra en redan uppkommen tvist eller framtida tvister i anledning av ett bestämt rättsförhållande. Ännu en förutsättning anges vara att minst en av parterna (inte nödvändigtvis svaranden) har hemvist i en konventionsstat.[44] Här rör det sig dock inte om något villkor för avtalets giltighet utan bara om ett krav för konventionens tillämplighet. Huruvida ett avtal om prorogation till en konventionsstats domstolar har behörighetsgrundande verkan i fall där ingen av parterna har hemvist inom konventionsområdet får avgöras enligt det utpekade forumlandets nationella rättsordning. Också i dessa fall griper konventionen dock in med en bestämmelse om avtalets derogationseffekt i övriga konventionsstater (p. 1 st. 2).

[43] Jfr dock art. 6 i 1989 års tillträdeskonvention.

[44] Hemvistkravet synes närmast hänföra sig till den tidpunkt då prorogationsavtalet ingicks, inte till tiden för talans väckande. Den frågan är dock omstridd. Se t. ex. *Kaye* s. 1082 f; *Philip* s. 167 f.

För att ett prorogationsavtal skall vara giltigt måste vissa formkrav vara uppfyllda. Reglerna härom kan sägas vara resultatet av en avvägning mellan, på ena sidan, rättssäkerhetens krav — främst önskemålet att förhindra att en part genom ren passivitet blir bunden av en av motparten ensidigt formulerad prorogationsklausul som ingår t. ex. i allmänna avtalsvillkor eller i en faktura — och, på andra sidan, det internationella affärslivets behov av smidighet och dess motstånd mot praxisfrämmande formkrav. Bestämmelserna innebär att tre olika alternativ står till buds (p. 1 st. 1).[45]

Det första, som är gemensamt för Bryssel- och Luganokonventionerna, är att avtalet har ingåtts skriftligen eller muntligen med skriftlig bekräftelse. Den närmare innebörden härav belyses av flera tolkningsavgöranden av GD, [46] vilka dock får läsas med en viss försiktighet med hänsyn till den senare rättsutvecklingen. De båda övriga alternativen innebär att det är tillräckligt om avtalet har ingåtts antingen ”i en form som överensstämmer med praxis som parterna har utbildat mellan sig”[47] eller ”i internationell handel, i en form som överensstämmer med handelsbruk och annan sedvänja som parterna kände till eller borde ha känt till och som är allmänt känd och regelmässigt iakttas av parter i avtal av föreliggande typ vid det ifrågavarande slaget av handel”.[48] Dessa bestämmelser saknade från början motsvarighet i Brysselkonventionen och skiljer sig delvis även från den genom 1978 års tillträdeskonvention reviderade lydelsen av art. 17 i den konventionen. Genom 1989 års tillträdeskonvention har de emellertid flutit in i Brysselkonventionen, vars formföreskrifter för prorogationsavtal därigenom blir likalydande med Luganokonventionens.[49]

Undantag från prorogationsfriheten föreskrivs för avtal som står i strid med konventionens tvingande regler till skydd för försäkringstagare och konsumenter eller med bestämmelserna om exklusiva specialfora (p. 3, jfr ovan nr 16–17). Genom en ny bestämmelse i Luganokonventionen (p. 5) har ett undantag vidare gjorts för mål om anställningsavtal. Syftet med det undantaget är, liksom i fråga om försäkringstagare och konsumenter, att skydda den presumtivt

[45] Regleringen är uttömmande. Det är sålunda uteslutet att vid sidan härav tillämpa formkrav i den ena eller andra statens nationella rätt. Se Elefanten Schuh v. Jacqmain, 1981 ECR 1671.
[46] Colzani v. Rüwa, 1976 ECR 1831; Segoura v. Bonakdarian, 1976 ECR 1851; Porta-Leasing v. Prestige International, 1980 ECR 1517; Russ v. Nova, 1984 ECR 2417; Berghoefer v. ASA, 1985 ECR 2699; Iveco Fiat v. Van Hool, 1986 ECR 3337.
[47] Även om detta alternativ saknar motsvarighet i Brysselkonventionen, utgör det närmast en kodifikation av GD:s nyare tolkningspraxis. Se särskilt fallet *Russ* (ovan not 46). Jfr Jenard/Möller-rapporten nr 58.
[48] Denna bestämmelse är formulerad i nära anknytning till art. 9 st. 2 i 1980 års Wienkonvention (ovan not 32). Jfr *Droz* (ovan not 4) s. 24 f.
[49] Se art. 7 i tillträdeskonventionen.

svagare parten i avtalsförhållandet, här arbetstagaren.[50] Någon motsvarande bestämmelse har hittills inte funnits i Brysselkonventionen, som dock genom 1989 års tillträdeskonvention har ändrats till huvudsaklig överensstämmelse med Luganokonventionen på denna punkt.[51] — Ytterligare undantag från prorogationsfriheten följer av vissa specialkonventioner inom transporträtten, vilka har företräde framför Luganokonventionen (jfr ovan nr 8).

Däremot finns det ingen särskild bestämmelse som positivt anger prorogationsfrihetens omfattning, dvs. inom vilka rättsområden prorogationsavtal är tillåtliga. I Jenard/Möller-rapporten, liksom i den svenska departementspromemorian över Luganokonventionen, dras härav slutsatsen att det ankommer på tillämplig nationell rätt att avgöra i vad mån ett prorogationsavtal ”får ingås i det särskilda fallet”.[52] Detta är en minst sagt överraskande ståndpunkt, som säkerligen bygger på en missuppfattning. Anledningen till att prorogationsfrihetens omfattning inte positivt anges i art. 17 är helt enkelt att det inte behövs någon sådan bestämmelse, eftersom det redan av art. 1 framgår att konventionen är tillämplig ”på privaträttens område”. Den bestämmelsen gäller genomgående, för fall av prorogation lika väl som för andra behörighetsgrunder. Prorogationsfrihet råder således inom hela privaträttens område med de redan nämnda undantag som uttryckligen föreskrivs men utan hänsyn till den ena eller den andra statens nationella rätt.

Den här hävdade meningen står i överensstämmelse med Brysselkonventionen, som den allmänt uppfattas i litteraturen och tolkas i rättspraxis. Sålunda finns det flera rättsfall i vilka ett prorogationsavtal har godtagits med stöd av art. 17, oavsett att saken rörde ett rättsförhållande, t. ex. ett anställningsavtal (för vilka, som förut nämnts, Brysselkonventionen hittills saknat motsvarighet till Luganokonventionens undantag från prorogationsfriheten) eller ett ensamförsäljningsavtal, som enligt tillämplig nationell lag inte kunde bli föremål för prorogation.[53] Och det finns inga som helst hållpunkter vare sig i Luganokonventionens text eller eljest av objektiv natur, vilka skulle kunna motivera en annan tolkning än den som är rådande för Brysselkonventionens del. [54]

[50] En liknande synpunkt har kommit till uttryck i svensk rättspraxis, se fallet *Mona Mårtensson* (ovan not 38).
[51] Se art. 7 i tillträdeskonventionen. Jfr *Jayme/Kohler* (ovan not 4) s. 339.
[52] Jenard/Möller-rapporten nr 61 (i den preliminära versionen; se emellertid nr 55 i den slutliga versionen av rapporten, där den i texten angivna och kritiserade ståndpunkten synes ha övergetts); promemorian s. 23.
[53] Ang. arbetsavtal se GD:s avgörande i Sanicentral v. Collin, 1979 EcR 3423. Betr. ensamförsäljningsavtal föreligger flera fall från nationell praxis i EG-staterna, se *Droz* (ovan not 4) s. 28 not 26. Jfr *Philip* s. 164 f.
[54] Se *Droz* ibid. s. 28–30.

En helt annan sak är att konventionens reglering av ett prorogationsavtals giltighet i det enskilda fallet är ofullständig såtillvida att den är begränsad till avtalets form. Konventionen har ingen lösning att erbjuda för fall där det görs gällande att en prorogationsklausul, eller hela det avtal vari klausulen ingår, är ogiltig av allmänna avtalsrättsliga skäl, dvs. på grund av tvång, svek, bristande rättshandlingsförmåga etc. Frågor av detta slag får därför avgöras enligt tillämplig nationell lag.[55] En viss oklarhet råder dock om gränserna för tillåtligheten av sådan supplerande tillämpning av nationell rätt.

En prorogationsklausul som är tillåtlig enligt art. 17 samt uppfyller där föreskrivna formkrav och ej heller är behäftad med någon materiell ogiltighetsgrund enligt tillämplig nationell lag har i allmänhet såväl behörighetsgrundande verkan för den utpekade domstolen eller det utpekade landets domstolar som behörighetsuteslutande verkan för övriga domstolar inom konventionsområdet (prorogations- resp. derogationseffekt). I konventionstexten anges detta uttryckligen bara såvitt angår den vanligaste och viktigaste typen av sådana klausuler, nämligen där det hänvisas till *en* bestämd domstol eller till *ett* visst lands domstolar. Det synes dock klart att även andra slags prorogationsklausuler under samma förutsättningar måste tilläggas verkan enligt sitt innehåll, exempelvis om det i ett köpeavtal mellan parter hemmahörande i skilda konventionsstater stipuleras att vardera parten får stämmas bara vid domstol i sitt eget hemvistland (således med uteslutande av de konkurrerande specialfora enligt konventionens art. 5 och 6).[56]

20. *Särskilt om fall som berör tredje land.* Huruvida ett avtal om prorogation till en konventionsstats domstolar har derogationseffekt i en utomstående stat, vars domstolar annars skulle vara behöriga, är givetvis inte en fråga för konventionen utan får bedömas enligt de nationella reglerna i staten i fråga. Detsamma gäller spörsmålet huruvida ett avtal om prorogation till ett tredje lands domstolar har behörighetsgrundande verkan i det landet.

Av intresse i sistnämnda fall är att konventionen inte lägger några hinder i vägen för att avtalet ges derogationsverkan inom konventionsområdet. Den frågan ankommer i regel på den berörda konventionsstatens nationella rätt.[57] Antag t. ex. att det i ett köpekontrakt mellan ett svenskt och ett amerikanskt företag har stipulerats att en domstol i USA skall vara ensam behörig att slita tvister i anledning av avtalet. Söker någon av parterna likväl att stämma den andra vid en

[55] Jfr *Philip* s. 164; *Svenné Schmidt* s. 93 f.
[56] Se Meeth v. Glacetal, 1978 ECR 2133.
[57] Se Schlosser-rapporten nr 176.

svensk domstol, som är behörig (antar vi) frånsett prorogationsklausulen, får giltigheten av den klausulen och dess derogationsverkan här i landet bedömas enligt de regler i svensk rätt som kommer i betraktande när konventionen inte är tillämplig. Det sagda gäller även om den behörighet som derogerats är grundad på konventionen.

Annorlunda ställer det sig dock inom sådana rättsområden som även konventionsstaterna emellan är undantagna från prorogationsfriheten (se art. 17 p. 3 och 5, jfr ovan nr 19). Gäller tvisten t. ex. sakrätt i eller nyttjanderätt till fast egendom i Sverige, kan den svenska domstolens exklusiva behörighet enligt art. 16 i konventionen inte avtalas bort till förmån för domstol i något annat land vare sig inom eller utanför konventionsområdet. Skulle parterna i ett sådant fall ha prorogerat till en domstol i USA (där parterna kanske är bosatta), kan det visserligen tänkas att den domstolen finner sig behörig med tillämpning av sina nationella regler om dylika avtal. Men då den svenska domstolen på grund av konventionen är förhindrad att ge avkall på sin behörighet, uppkommer i så fall en positiv kompetenskonflikt.

G. Tyst prorogation

21. Utöver vad som följer av övriga bestämmelser i konventionen, är den domstol vid vilken talan har väckts behörig om svaranden går i svaromål, såvida svaromålet inte avges endast för att bestrida domstolens behörighet (art. 18).[58] Regeln gäller dock inte för tvister som enligt konventionen hör under en annan domstols exklusiva behörighet enligt art. 16.[59] Tyst prorogation godtas m. a. o. i samma utsträckning som, men inte i vidare mån än, uttrycklig prorogation är tillåtlig i redan uppkomna tvister. Det bör i sammanhanget noteras att förbudet mot prorogation i försäkrings- och konsumenttvister samt i mål om anställningsavtal inte omfattar prorogation som har skett efter tvistens uppkomst och följaktligen ej heller hindrar tillämpning av regeln om tyst prorogation.

H. Kompletterande regler

22. *Prövning av behörigheten m. m.* Konventionens behörighetsregler skall i stor utsträckning beaktas ex officio. Har talan väckts vid en domstol som inte är behörig enligt konventionen, skall domstolen sålunda självmant förklara sig obehörig dels i det fall att domstol i en

[58] Den närmare avgränsningen av tillämpningsområdet för art. 18 är omtvistad. Se t. ex. *Kropholler* s. 201 f; *Svenné Schmidt* s. 95.

[59] Däremot utgör ett avtal om prorogation till ett annat lands domstolar inte hinder mot tillämpningen av art. 18. Se Elefanten Schuh v. Jacqmain, 1981 ECR 1671; Spitzley v. Sommer, 1985 ECR 787.

annan konventionsstat är exklusivt behörig enligt art. 16, dels i alla andra fall där svaranden har hemvist i en annan konventionsstat och inte går i svaromål (art. 19 och art. 20 st. 1). Till skydd för en svarande som har uteblivit föreskrivs vidare att domstolen skall låta handläggningen av målet vila, till dess att det har klarlagts att svaranden har haft möjlighet att få del av stämningsansökningen eller motsvarande handling i så god tid att han kunnat förbereda sitt svaromål eller att alla nödvändiga åtgärder har vidtagits för detta syfte (art. 20 st. 2). I förhållandet mellan stater som har tillträtt 1965 års Haagkonvention om delgivning i utlandet av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur gäller i stället motsvarande föreskrifter i den konventionen (art. 20 st. 3).[60]

23. *Litispendens och konnexitet.* Om talan väcks vid domstolar i olika konventionsstater rörande samma sak och målen gäller samma parter, föreligger litispendens (art. 21).[61] Reglerna härom, vilka är något annorlunda avfattade än i Brysselkonventionen, innebär att företräde skall ges åt rättegången vid den domstol där talan väcktes först.[62] Övriga domstolar skall sålunda självmant låta handläggningen av målet vila tills det har fastställts att den domstol vid vilken talan först väckts är behörig och, när denna förutsättning är uppfylld, avvisa talan.

Reglerna om konnexitet tar sikte på situationer där det visserligen inte föreligger litispendens men där käromålen ändå har så nära samband med varandra att en gemensam handläggning och dom är påkallad för att undvika risken för motstridiga domar (art. 22).[63] Även dessa regler bygger på principen om företräde för den först inledda rättegången men är ”mjukare” avfattade än litispendensreglerna, bl. a. på så sätt att de är fakultativa: det föreskrivs att andra domstolar än den där talan har väckts först *får* (inte att de skall) låta handläggningen av målet vila.

24. *Interimistiska åtgärder.* Konventionen begränsar inte behörigheten att besluta om interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder. Sådana åtgärder får vidtas i varje konventionsstat enligt där gällande

[60] Sådana föreskrifter finns i art. 15 i Haagkonventionen (SÖ 1969:26). Denna konvention har tillträtts av alla stater inom EES-området utom Irland, Island och Österrike.

[61] Begreppet ”samma sak” har av GD getts en autonom och tillika mycket vittgående tolkning. Se Gubisch v. Palumbo, 1987 ECR 4861: en av B väckt talan mot A angående ogiltigförklaring av ett köpeavtal har ansetts angå samma sak som en tidigare av A i en annan konventionsstat väckt talan mot B angående betalning på grund av avtalet. Jfr *Droz* (ovan not 4) s. 32; *Schack* i IPRax 1989 s. 139-42.

[62] Ang. frågan vid vilken tidpunkt talan skall anses väckt se Zelger v. Salinitri II, 1984 ECR 2397.

[63] Jfr Elefanten Schuh v. Jacqmain, 1981 ECR 1671.

lag, även om behörigheten att pröva målet i sak tillkommer domstol i en annan konventionsstat (art. 24).[64]

IV. Regler om erkännande och verkställighet av domar

A. Allmänt

25. Bestämmelserna i denna del av konventionen gäller generellt för avgöranden träffade av domstol i en konventionsstat, vilka faller inom konventionens sakliga tillämpningsområde. Det är utan betydelse huruvida domstolen i land nr 1 har grundat sin behörighet på konventionen eller på andra regler. Även om konventionen inte har varit tillämplig i land nr 1, t. ex. därför att svaranden inte hade hemvist i en konventionsstat, blir dess regler om erkännande således tillämpliga i land nr 2. Såtillvida har konventionen karaktär av enkel konvention om erkännande (jfr ovan nr 2).

Innehållsmässigt är detta den del av konventionen som innefattar de största nyheterna från svensk rätts synpunkt. Huvudregeln i svensk rätt har som bekant antagits vara att utländska domar inte kan erkännas här utan stöd av lag.[65] Även om den regeln formellt förblir oförändrad, får den i sak en starkt minskad betydelse när Luganokonventionen träder i kraft för Sverige. Ty medan det hittills har funnits lagstöd för erkännande enbart av domar meddelade i något av de nordiska länderna, i Schweiz eller i Österrike, kan konventionen åtminstone på sikt antas komma att omfatta hela EES-området och därmed i praktiken att bli den helt dominerande rättskällan i fråga om erkännande av utländska domar.

I den fortsatta framställningen skiljes mellan erkännande och verkställighet.

B. Erkännande

26. Erkännande av en utländsk dom kan med en viss förenkling sägas innebära att domen tilläggs positiv och negativ rättskraft i land nr 2.[66] Till skillnad från vad som vanligen torde antas i svensk rätt bestäms rättskraftens omfattning dock inte av lex fori. Enligt ett avgörande av GD skall en dom som erkänns enligt konventionen nämligen i princip ges samma verkan i land nr 2 som den har i land nr 1.[67]

För att en dom som hör under konventionen skall erkännas krävs det inte att några särskilda villkor eller positiva förutsättningar är uppfyllda. Däremot ger konventionen plats för vissa ”negativa

[64] Jfr ur GD:s rättspraxis: de Cavel v. de Cavel, 1979 ECR 1055; Denilauer v. Couchet Frères, 1980 ECR 1553; W. v. H., 1982 ECR 1189. Se *Svenné Schmidt* s. 97–9.
[65] Se *Pålsson*, Rättspraxis (ovan not 23) s. 148–50 med hänvisningar.
[66] Jfr De Wolf v. Cox, 1976 ECR 1759.
[67] Hoffmann v. Krieg, 1988 ECR 645.

förutsättningar" eller grunder för vägran att erkänna (art. 27–28). Saken kan uttryckas så att erkännandet har presumtionen för sig men att presumtionen i undantagsfall kan hävas på grund av relevanta motfakta. Denna rättsliga konstruktion av erkännandet som regel och vägran att erkänna som undantag har, vad angår Brysselkonventionen, sin motsvarighet i "den statistiska verkligheten", där antalet fall av vägrat erkännande synes vara obetydligt. Förhållandet får rimligen antas bli detsamma för Luganokonventionens del.

Erkännandet sker *ipso jure* , dvs. utan att det krävs något särskilt förfarande i land nr 2 för att få fastställt att domen skall erkännas (art. 26 st. 1). Om erkännandet är av betydelse prejudiciellt i en rättegång om en annan sak inför domstol i land nr 2, får den domstolen pröva frågan (art. 26 st. 3). I andra sammanhang kan det dock vara av intresse för den part som åberopar domen att få undanröjt tvivel om dess erkännande. I så fall har han rätt att begära en fastställelsedom i land nr 2, varvid prövningen sker i samma ordning som vid ansökan om verkställighet (art. 26 st. 2, jfr nedan nr 27).

Det återstår att redogöra för de undantag som finns från skyldigheten att erkänna. Framställningen härav disponeras lämpligen något annorlunda än i konventionstexten.

(1) En grupp av fall rör bristande indirekt behörighet, dvs. det förhållandet att domstolen i ursprungsstaten saknade behörighet enligt konventionen. Sålunda skall erkännande vägras om domen har meddelats med åsidosättande av de tvingande behörighetsreglerna för försäkrings- och konsumenttvister eller om exklusiva specialfora (art. 28 st. 1). Vidare får enligt Luganokonventionen (art. 28 st. 2 jämfört med art. 54B p. 3 och art. 57 p. 4) erkännande vägras i två andra fall, vilka saknar motsvarighet i Brysselkonventionen.[68] Båda dessa fall rör situationer där domstolen i land nr 1 har grundat sin behörighet på bestämmelser som avviker från Luganokonventionen och där domen åberopas mot en part med hemvist i en EFTA-stat. Antag t. ex. att en dansk domstol i ett mål om anställningsavtal mot en svarande med hemvist i Sverige har funnit sig behörig på grund av en prorogationsklausul i avtalet. Denna behörighetsgrund är godtagen i Brysselkonventionen, som av misstag har kommit till användning, men inte i Luganokonventionen, vilken rätteligen hade bort tillämpas (art. 54B p. 2). Domen får då vägras erkännande i Sverige liksom synbarligen i övriga EFTA-stater (art. 54B p. 3).

I övrigt får ursprungsstatens behörighet inte omprövas i land nr 2 (art. 28 st. 4). Denna — från flertalet internationella domskon-

[68] Se *Droz* (ovan not 4) s. 33–5.

ventioner avvikande — regel får ses mot bakgrund av att konventionen bygger på en direkt reglering av domstolarnas behörighet i ursprungsstaten. En dom som åberopas för erkännande i land nr 2 kommer därför regelmässigt att ha meddelats med stöd av en i konventionen godtagen behörighetsgrund. Men även om domstolen i ursprungsstaten av någon anledning, t. ex. förbiseende av konventionens tillämplighet eller en felaktig tolkning av dess behörighetsregler, skulle ha överskridit sin behörighet enligt konventionen, så utgör detta inte någon grund för att vägra erkänna domen i land nr 2 i andra fall än de förut angivna.[69]

Principiellt mer anmärkningsvärt är att detsamma gäller även i fall där konventionens regler om den direkta behörigheten inte har varit tillämpliga, t .ex. därför att svaranden inte hade hemvist i en konventionsstat, och där domstolen i ursprungsstaten därför har grundat sin behörighet på nationell rätt. Härigenom har konventionsstaterna s. a. s. in blanco skrivit på varandras nationella behörighetsregler, inklusive användningen av exorbitanta fora, för sådana fall. I följd härav skall t. ex. en fransk dom som har meddelats mot en svarande med hemvist i USA erkännas i Sverige och övriga konventionsstater, även om domstolen inte hade annat stöd för sin behörighet än att käranden var fransk medborgare eller hade hemvist i Frankrike.[70] Likaledes kommer en vid förmögenhetsforum i Sverige meddelad dom mot en svarande med hemvist i USA att gälla inom hela konventionsområdet.

(2) Erkännande skall vägras om domen har meddelats mot en svarande som har uteblivit och som inte på rätt sätt har fått del av stämningsansökningen eller motsvarande handling i tillräcklig tid för att kunna förbereda sitt svaromål (art. 27 p. 2).[71] Som tidigare nämnts söker konventionen dock i första hand, genom regler riktade till domstolen i land nr 1, förhindra att en dom mot en utebliven svarande meddelas under sådana omständigheter (ovan nr 22). Bara om denna ”första försvarslinje” av någon anledning inte har hållit stånd kan det komma i fråga att vägra erkännande av här berörda skäl.

(3) Erkännande skall vidare vägras i vissa fall av domskonflikter (art. 27 p. 3 och 5), bl. a. om domen är oförenlig med en dom som har meddelats i en tvist mellan samma parter i den stat där domen görs gällande. Även sådana situationer kan antas bli sällsynta, då

[69] Dessvärre ger ordalydelsen av art. 54B p. 3 dock utrymme för en längre gående kontroll av behörigheten än som har varit avsedd. Jfr *Jayme/Kohler* (ovan not 4) s. 241.
[70] Jfr franska Code civil art. 14, i hemvistfallet i förening med art. 4 st. 2 i konventionen.
[71] Jfr Klomps v. Michel, 1981 ECR 1593; Pendy Plastic v. Pluspunkt, 1982 ECR 2723; Debaecker v. Bouwman, 1985 ECR 1779.

konventionen motverkar uppkomsten av domskonflikter genom regler om litispendens och konnexitet (ovan nr 23).

(4) Domen får inte i något fall omprövas i sak (art. 29). Denna bestämmelse utsäger något som för en svensk jurist närmast framstår som en självklar konsekvens av erkännandet, nämligen att den bedömning av factum och ius som har gjorts i domen måste godtas. Även om domen skulle vara klart felaktig, utgör det således inte någon giltig anledning att vägra erkännande. Den som har fått en felaktig dom emot sig är hänvisad att anlita de rättsmedel som står till buds i land nr 1.

I förlängningen av förbudet mot saklig omprövning ligger att erkännande inte heller får vägras av skäl som har att göra med valet av tillämplig lag i land nr 1. Bortsett från ett specialfall (art. 27 p. 4) som jag här går förbi är detta också den ståndpunkt som intas i konventionen. Det är följaktligen utan betydelse att domen för land nr 2 framstår som materiellt oriktig i den meningen att saken skulle ha bedömts annorlunda om den hade prövats i det landet, därför att dess kollisionsnormer hänvisar till en annan lag än den som har tillämpats i land nr 1.

En konsekvens härav är att *forum shopping* ej sällan kan bedrivas med framgång. Ty konventionens behörighetsregler ger ofta käranden ett val mellan olika forumalternativ, främst mellan svarandens hemvistforum och något av de konkurrerande specialfora. Indirekt kan käranden härigenom också påverka valet av tillämplig lag, eftersom forumlandets internationella privaträtt är avgörande härför. Och käranden kan alltså utnyttja sin valmöjlighet utan att riskera att domens giltighet inom hela konventionsområdet äventyras. — För EG-staternas del minskar utrymmet för *forum shopping* väsentligt i och med ikraftträdandet av Romkonventionen om tillämplig lag på avtalsförpliktelser. Som förut nämnts står Sverige liksom flera andra EFTA-stater dock hittills utanför denna utveckling.

(5) Slutligen innehåller konventionen ett *ordre public*-förbehåll av traditionellt slag: domen får inte erkännas om ett erkännande skulle strida mot grunderna för rättsordningen i den stat där domen görs gällande (art. 27 p. 1). Förbehållet omfattar såväl processuella som materiella brister i domen. Enligt vad som betonas i förarbetena, är bestämmelsen emellertid inte avsedd att komma till användning annat än i exceptionella situationer.[72] I övrigt är utrymmet för ordre public kringskuret av de mera speciella bestämmelser om tillåtliga och icke tillåtliga grunder för vägran att erkänna som finns i konventionen. Uttryckligen föreskrivs det att behörighetsreglerna

[72] Jenard-rapporten s. 44. Jfr GD:s avgörande i Hoffmann v. Krieg, 1988 ECR 645.

inte omfattas av de i art. 27 p. 1 åsyftade grunderna för rättsordningen (art. 28 st. 4). Den allmänna ordre public-klausulen får således inte användas för att kringgå förbudet mot kontroll av den dömande domstolens behörighet. Andra inskränkningar i klausulens tillämplighet följer bl. a. av den begränsade kontroll av lagvalet som konventionen tillåter (art. 27 p. 4) liksom av förbudet mot saklig omprövning (art. 29).[73]

C. Verkställighet

27. I sak gäller detsamma beträffande verkställighet som om erkännande. Naturligt nog tillkommer dock det villkoret att domen är verkställbar i ursprungsstaten (art. 31). Bestämmelserna om verkställighet omfattar även officiella handlingar (”actes authentiques”) och processförlikningar som är exigibla i ursprungsstaten (art. 50–51).

Innan verkställighet får ske krävs det ett beslut om exekvatur i land nr 2 (art. 31). Ansökan härom görs av part och prövas av domstol i ett särskilt förfarande. Kravet på exekvatur innebär inte att domen skulle få bli föremål för någon längre gående kontroll än vid erkännande. Ansökningen får avslås endast på någon av de i art. 27 och 28 angivna grunder som utgör hinder för erkännande (art. 34 st. 2). I sammanhanget upprepas slutligen bestämmelsen att domen aldrig får omprövas i sak (art. 34 st. 3).

I konventionen föreskrivs vidare vilka domstolar som är behöriga att pröva en ansökan om exekvatur i de olika konventionsstaterna (art. 32). För Sveriges del anges här Svea hovrätt som ensam behörig. Konventionen reglerar också huvuddragen av själva förfarandet (art. 33–49), även om de närmare detaljerna överlämnas åt nationell rätt. Syftet med bestämmelserna i denna del av konventionen är att säkerställa att verkställighet kan uppnås efter en snabb och enkel samt väsentligen enhetlig procedur. Särskilt bör noteras att ansökningen skall prövas utan att motparten får ges tillfälle att yttra sig (art. 34 st. 1). Motpartens rättssäkerhetsintresse tillgodoses i stället genom regler om rätt att söka ändring i ett beslut om bifall till ansökningen inom en viss tid från delgivningen av beslutet (art. 36–39). Beslut om avslag på ansökningen kan i viss ordning överklagas av sökanden (art. 40–41). I Sverige skall överklagandet i båda fallen ske till Svea hovrätt — som således är ensam behörig såväl i första som i andra instans — och därifrån till HD (se art. 37, 40 och 41).

Invändningar kan riktas mot den beslutsordning som har valts för Sveriges del. Att behörigheten att pröva en ansökan om exekvatur redan i första instans begränsas till en enda domstol innebär en

[73] Jfr *Kropholler* s. 260 f.

extrem centralisering, som saknar motstycke i övriga jämförbara konventionsstater och som knappast kan vara praktiskt lämplig. Som skäl för densamma anförs i den svenska departementspromemorian endast att Svea hovrätt redan har erfarenhet av exekvaturprövning och därför ”tills vidare” bör kunna anförtros uppgiften.[74] Denna motivering är inte övertygande. Den exekvaturprövning som enligt Luganokonventionen skall företas i första instans är av enkel beskaffenhet, särskilt om motparten inte ens får höras över ansökningen och något annat beslut än bifall till ansökningen sällan kommer i fråga. Prövningen skiljer sig sålunda från vad som i det nuvarande systemet gäller exempelvis vid begäran om verkställighet av en schweizisk eller österrikisk dom och kan snarare jämföras med den prövning som äger rum vid verkställighet av nordiska domar och som ankommer på kronofogdemyndigheten.[75]

Det skulle säkert vara till fördel att också i Sverige förlägga exekvaturprövningen i första instans till lämplig lokal nivå — som jämförelse kan nämnas att uppgiften i Finland har lagts på överexekutorerna — och att begränsa centraliseringen av förfarandet till överklagade fall. En ändring av hithörande bestämmelser kan beslutas ensidigt av Sverige som konventionsstat (se art. VI i protokoll nr 1). Att denna möjlighet kan komma att utnyttjas i framtiden antyds också i den svenska promemorian. Det sägs där att erfarenheterna av konventionen får visa om det finns anledning att i ett senare skede besluta om en annan exekvaturmyndighet än Svea hovrätt eller att målen skall fördelas mellan flera hovrätter.[76] Efter min mening finns det inga bärande skäl att avvakta sådana erfarenheter. Bättre vore att dra lärdom av de erfarenheter som redan finns av tillämpningen av den nordiska domskonventionen samt, såvitt angår EG-staterna, av Brysselkonventionen.

[74] S. 26.
[75] Se 9 § lagen (1977:595) om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område.
[76] S. 26.